

de Joan-Pau LATRUBESSE (Civada)

dab l'ajuda de Maurici ROMIEU

Nosauts qu'èm los petits

Entà marcar la fin de la grana guèrra que'vs vam presentar quauques tèxtes d'autors bearnés en començar per Jan deu Sabalòt. Que s'aperava Joan Baptista Gastellu-Etchegorry, que vadó lo 25 de junh 1896 a Gestàs au ras de Sauvatèrra, a la termièra deu País Basco. La familha que s'acasi a Sauvatèrra e lo pair, qui èra basco, qu'orbí un obrader de menusèr en 1904. Lo petit Jan, a l'escòla de Sauvatèrra, qu'avó la bona sòrta d'aver un regent, mossur Saure, qui'u balhè lo gost de la lenga, de la gramatica e de l'istòria. Passat lo certificat d'estudis, que tribalhè dab lo pair e pro viste que calamegè en bearnés e en francés. Que ns'a deishat ua òbra de compte har en ua lenga sabrosa e rica :

- un detzenat de pèças de teatre, la màger part en bearnés e lo mei sovent en alexandrins. La mei populara qu'ei Marieta l'auserote¹ publicada en 1936 a l'imprimeria Moulia d'Ortès.
- un roman, Margalida la hilha deu praube, publicat a Per Noste en 1981.
- Lou Tisou de Nadaü qui presenta un trentenat de condes e istuèras en alexandrins.

Jan deu Sabalòt qu'era un gran militant de la lenga e de la cultura. Qu'apitè la tropa deus « Biarnés Gauyous » qui interpretèn las soas pèças. Qu'era felibre, meste en gai saber. Que pujava tanben suus emponts particularament a Siròs on disè beròi los sons condes mei coneishuts. Que's morí lo 28 de mai 1981 e que repausa a Gestàs.

Quan se declarè la guèrra, qu'avè tant per tant 18 ans. Que s'engatgè e que partí tau front. Que coneishó l'in.hèrn de Verdun. Qu'ei Roger Lapassada qui'm disó que lo Sabalòt en véder aqueras sagnadas qu'avó lo sentiment qu'anava estar tuat eth tanben e donc qu'entrè en l'aviacion. Que s'ac virè atau e en 1939... qu'estó mobilizat tornar !

Que'vs vam presentar un extrèit de Marieta l'auseròta. Qu'èm au tresau tablèu, en las trencadas, e lo sergent Poi-Garòt que s'adreça aus sons amics entà denonciar la loa condicion e los malurs de la guèrra. D'aquera tirada famosa, lo grop « Los de Nadau » que n'a hèit ua cançon.

Nosauts qu'èm los petits, los qui cargats de tèrra,
E marcharam tostemps shens comprèner perqué.
Nos qui'ns hasem² tuar, nos qui hasem la guèrra,
Nos qui carrà³ que tiénim aqueste borider⁴.

5 E qu'ei lo noste sang generós qui s'escapa
E qui plapa⁵ de roi lo sòu on èm caduts,
Nos qui sofrim tostemps e tostemps a l'estaca⁶,
Qu'èm tostemps los medishs, nosautes los peluts.

A ! Que podem partir, gaujós en permission,

10 Aus qui son per darrèr, díser nosta misèria,
Ne sauràn⁷ pas jamei arrés nosta dolor
D'atènder shens saber qui caderà enquèra...
Nosauts qu'èm los praubòts, los bons tà'ns har tuar,

15 N'èm pas que las monacas⁸ e los qui hèn dançar
E tot aquò tà qué ? Tà plenhar las caucetas
De quauques maquerons⁹... A ! Amics qui ètz ací
E qui avetz tot deishat, çò qui avetz de mei doç,
Entà miserejar e tà vièner morir,

20 Quan los qui'ns hèn marchar e qui's foten de nos,
An los pès plan au caut... que hèn la vita bèra.
A ! Si èran drin ací, tostemps tà aparar¹⁰,
Qu'aurèn sabut lavetz que çò qui èra la guèrra,
Que çò qui ei de partir, shens saber de tornar.

25 Si se'n tornan un còp... de caler repartir,
Caler recomençar, e remontar enquèra,
Shens se poder pensar quan ei qui va fenir...
Si avèn sabut çò qu'ei, n'auré pas durat hèra !

¹ Marielle l'inconstante, diminutif péjoratif

² faisons, forme locale de hèm

³ faudra, contraction de calerà

⁴ levain, ici enfer

⁵ tache

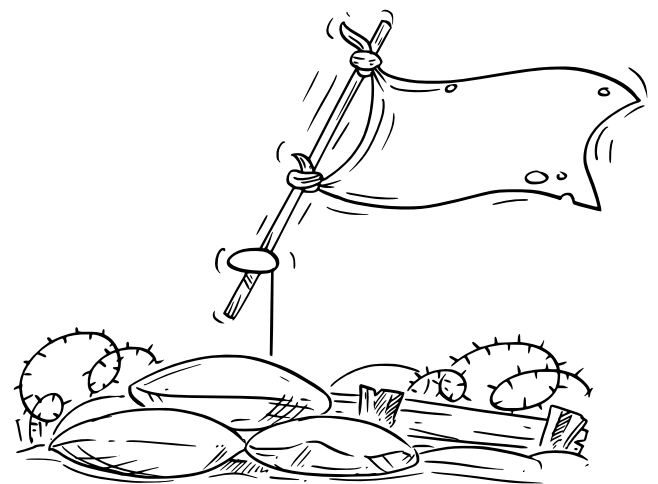
⁶ au charbon

⁷ sauront, contraction de saberàn

⁸ poupées, marionnettes

⁹ maquereau, profiteur, forme locale de macarèu

¹⁰ encaisser

de Joan-Pau LATRUBESSE (Civada)

dab l'ajuda de Maurici ROMIEU

La pèça : Marieta l'Auseròta

Que's divisa en quate parts :

1. Las amors de Marieta e de Jan de l'Estanquet.
2. Los adius deus amorós abans de partir tau front.
3. La guèrra : l'in.hèrn de las trencadas dab la tirada deu sergent Poei-Garòt. Marieta que's va desbrombar lo son Jan qui ei hèit presonèr e enamorà's d'un oficièr vienut a Sauvatèrra tà's har suenhar. Aqueth oficièr que serà tuat au parat d'ua ataca.
4. La noça : Marieta e Jan que s'aiman tornar e que's maridan.

Aquera pèça qu'estó interpretada peu purmèr còp en 1936 peu grop deus *Biarnés Gauyous* de Sauvatèrra. Los dançaires de la vath d'Aussau qu'i vienón entà har còrda. D'après çò qui sabem qu'ei ua pèça - que disèn de qu'èra ua pastorala - qui avó un gran succès popular.

La tirada de Poei-Garòt

Qu'ei lo moment mei hòrt de la pèça. De que n'i a qui an trobat aquera tirada drin mordenta, drin nhacanta, mes Jan deu Sabalot que'us responó : *Que soi drin capborrut e que l'èi deishada atau [...] Qu'èran pertot las tiradas qui auré calut arrantjar tà plàser a quauques uns, qui èran las mei trucadas de mans e qui agradavan lo mei.*

En aquera tirada que podem destacar tres parts :

1- Linhas 1 a 8 : los petits paisans, los obrèrs, lo petit pòple, que son tostemp en purmèra linha e que son eths qui, malaja, e son blaçats o, sordeish, tuats.

2- Linhas 9 a 15 : dialògue impossible dab los de casa qui no's pòden pas imaginar totas las misèrias deus peluts mes tanben dab tots los qui non son pas tocats dirèctament per la guèrra.

3- Linhas 15 a la fin : lo sergent Poei-Garòt que denóncia aquera guèrra qui sèrv a profieitaires qui ne'n coneishen pas briga los dangèrs.

Petit comentari : las ideas màgers

1 - Ua pintrura realista :

- la vita vitanta deus peluts : *cargats de tèrra [...] marcharam tostemp shens comprèner perquè [...] aqueste borider [...] tostemp a l'estaca [...] miserejar...*
- las orrors de la guèrra : *lo noste sang generós qui s'escapa e qui plapa de roi lo sòu on èm caduts [...] nos qui'ns hasem tuar [...] vièner morir [...] si se'n tornan un còp de caler repartir...*

- los qui son per darrèr non pòden pas comprèner : *ne sauràn pas jamei arrés nosta dolor...*

Conclusion : luenh deus discors cocardèrs, Jan deu Sabalòt que ditz l'esvarjabla realitat deu front.

2 - La consciència de classa :

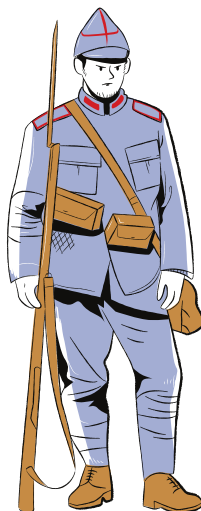
- lo contèxte istoric : a comptar de la fin deu sègle 19au, granas segotidas capvath deu monde : ideas de descolonizacion, revolucion en Russia, pujada de las ideas marxistas, caumas obrèras...
- los proletaris : *los petits [...] a l'estaca [...] los medishs [...] las monacas [...] los qui hèn dançar...*
- los borgés : *plenhar las caucetas de quauques maquerons...*

Clavada : Jan deu Sabalòt, menusèr modèste, que pren consciència de l'exploitacion deu petit pòple.

3 - Non a la guèrra !

- au darrèr de la des.hèita de 70, que i avó ua grana propaganda militarista tà preparar la revenja. Regents e curès que hasón rampèu.
- lo sergent Poei-Garòt que sembla estar un capdau sindicalista o purmèr un miaire de las mutineries suu Chemin des Dames.
- lo son discors qu'ei clar : non a la guèrra !

Conclusion : Jan deu Sabalòt, un còp tornat entà casa, qu'escrivó aquesta pèça entà denonciar los malastres viscuts peas peluts e har vèler ideas pacifistas. Que disó tanben un drame uman : los qui avón la bona sòrta de tornar sancers tau País non tornèn pas tostemp trobar la loa aimada... partida dab un aute ! En aquesta pèça, lo galant qu'ei tuat e tot que s'adoba. Mes n'estó pas tostemp atau !

Fichas editadas en aliança dab :

